

UČNE METODE KOT SPODBUDA K USTVARJALNOSTI / dr. Majda Cencič /

Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem

V pedagoški literaturi se razpravlja o različnih skupinah učnih metod (npr. aktivnih, verbalno-tekstualnih ipd.) (prim. Cencič 2011b), ne pa o ustvarjalnih učnih metodah ali o učnih metodah, ki spodbujajo tudi ustvarjalnost učencev. Ker pa je ustvarjalnost za družbo pomembna, saj brez nje ne bi bilo ustvarjalnih rešitev (Woolfolk 2002: 121), se sprašujemo, kako jo podpirati in razvijati z učnimi metodami in katere so tiste učne metode, ki lahko spodbujajo tudi ustvarjalnost učencev. Pričakujemo namreč, da se bo z uporabo tudi ustvarjalnih učnih metod postopoma spremenilo razmerje, ki ga navajajo, da je npr. kar 90 % otrok ustvarjalnih do 5. leta ali do vstopa v šolo, potem pa začne njihova ustvarjalnost upadati, zaradi različnih zahtev, kot so npr. zahteve po spoštovanju discipline in pravil, po prilagajanju skupini ipd. (Lefever 2004: 46).

UČNE METODE

Če obstaja le nekaj učnih oblik (npr. frontalna, skupinska, individualna in delo v paru), pa imamo množico učnih metod.

Po Tomičevi (2000: 87) se učne metode nanašajo tako na učiteljevo delo (poučevanje), kot tudi na delo učencev, to je njihovo učenje. Podobno kot Tomičeva (2000, 2002), opredeljujeta učne metode tudi Ivanuš Grmek in Javornik Krečič (2011: 114), ki sta zapisali, da so učne metode premišljeni načini načrtnega ravnanja, ki vodijo k doseganju ciljev, ter znanstveno in praktično preverjeni načini učinkovite komunikacije med učiteljem in učenci na vseh stopnjah učnega procesa. Dodajata, da na izbiro učnih metod vplivajo objektivni dejavniki (npr. cilji, vsebina, didaktično okolje in čas) ter subjektivni dejavniki (učitelj in učenci).

Tudi Barbara Horvat (2009: 137) je navedla za učne metode tri značilnosti: (1) aktivno vlogo učitelja, (2) posredovanje (in utrjevanje) znanja ter (3) transformacijo pri učencu. Drugo značilnost učnih metod posredovanje (in utrjevanje) bi lahko razširili, saj učne metode uporabljamo ne le za posredovanje in utrjevanje znanja, pač pa tudi za vpegljevanje ali pripravljavanje (motiviranje) učencev za učno delo, pa tudi za preverjanje znanja; to pomeni v vseh stopnjah ali etapah izvajanja učnega procesa. Za učne metode izpostavljam ključne pojme, ki so učenec, učitelj in učna snov. Vse pojme pa povezujejo učne metode, ki so izbrane s strani učitelja glede na učno snov in cilje oz. standarde znanja.

NEKATERE USTVARJALNE UČNE METODE

Glede na način uporabe skoraj vsaka učna metoda razvija tudi ustvarjalnost učencev, če je le učitelj fleksibilen, spodbuja radovednost, domišljijo in ne zavira nenavadnih idej učencev. Zato je pomembno, »da živi otrok v okolju, ki je polno impulzov in spodbud« (Rodari 1996: 126).

Ker je učnih metod, ki razvijajo tudi ustvarjalnost, veliko, izpostavljam le nekatere, ki se lahko uporabijo pri različnih učnih predmetih, na različnih stopnjah izobraževanja in v različnih stopnjah učnega procesa.

Pogovor kot ustvarjalna učna metoda

Med najbolj poznanimi učnimi metodami omenjamo najprej pogovor, ki tudi lahko spodbuja ustvarjalnost učencev, če učitelj postavlja in spodbuja postavljanje odprtih ali divergentnih vprašanj, ki omogočajo različne odgovore oz. imajo več možnih odgovorov. Postavlja pa naj tudi vprašanja višjega nivoja po Bloomu, ki zahtevajo analizo, sintezo in vrednotenje oz. tudi ustvarjanje novih in neobičajnih odgovorov. Dober predlog je tudi postavljanje neobičajnih vprašanj (npr. kaj bi bilo, če bi bilo ...).

Ustvarjalno pripovedovanje

Učenci lahko pripovedujejo o različnih stvareh, najbolj ustvarjalno pa je pripovedovanje o izmišljenih doživetjih ali o izmišljenih zgodbah.

Posebna varianta metode pripovedovanja je tudi pripovedovanje zgodb (storyline), ko učenci skupaj z učiteljem ustvarjajo zgodbo v razredu (Nakrst

2010). Učitelj oblikuje okvir zgodbe, vodi rdečo nit (line), učenci pa vodijo zgodbo (story), oblikujejo okolje, osebe ipd. Učenci morajo npr. kot lastniki podjetja skrbeti za zaposlene, kot starši morajo nuditi svoji družini varno zavetje ipd. (prim. Nakrst 2010).

Pri pouku slovenščine pogosto uporabijo varianto učne metode pisnega pripovedovanja, npr. nadaljevanje zgodbe, dokončanje povedi ipd.

Barica Marentič Požarnik (2000: 95) predlaga za razvijanje besedišča pri pouku materinega ali tujega jezika metodo prisilnih povezav, ko izberemo iz določene besedila ali slovarja slučajno dve besedi, na osnovi katerih se je potrebno domisliti zgodbe, ki ju povezuje.

Ustvarjalne metode pisnega dela

V naši šolski praksi se veliko razpravlja o kreativnem ali ustvarjalnem pisanju, ki ga nekateri učitelji vključujejo tako pri slovenskem kot tudi pri tujem jeziku. To je npr. haiku, pisanje po literarnih predlogah, akrostih, ABC-pesmi ipd. (Holc 2010: 41), ki pripomorejo k ustvarjalnemu pisnemu izražanju učencev.

Izdelovanje stripa pa spodbuja ne le ustvarjanje na besednem področju, ampak tudi na likovnem.

Ustvarjalne igre

Woolfolk (2002: 122) pravi, da so bolj ustvarjalni predšolski otroci, ki preživijo več časa v igranju domišljjskih iger in ob igri pretvarjanja. Tudi Helena Bizjak (1996: 19) je zapisala, da je otrokovo temeljno doživljanje sveta igra in da naj se tudi v šoli najde prostor za igro. Za

šolo velja didaktična igra, ki se podreja razvojni stopnji učencev, njihovim interesom in s katero dosegamo vnaprej določene vzgojno-izobraževalne cilje.

V sklop didaktične igre lahko vključimo različne igre: igre vlog, dramatiziranja, pantomimo, igro vozlov, telefon ipd.

Ustvarjalne učne metode, ki temeljijo na zapisovanju in grafičnih predstavitev

Marentič Požarnikova (2000: 94–95) predlaga metodo matrike ali šahovnice z različnimi polji ali okenci, ki jih je potrebno izpolniti (slika 1), Pečjak in Gradišar (2002: 200) pa govorita o primerjalni matriki, ki omogoča primerjavo več enot po več značilnostih.

	Uradni dokumenti	Neuradni dokumenti
Osebni dokumenti		
Neosebni dokumenti		

Slika 1: Primer preglednice za metodo matrike

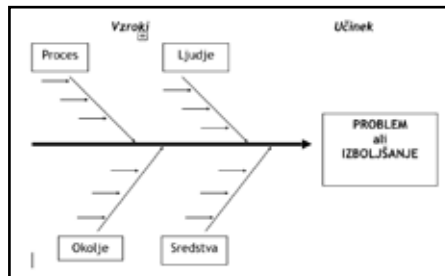
Podobne matriki so tudi hierarhične pojmovne mreže (slika 2), ki jih nekateri uporabljajo kot učno strategijo (Pečjak, Gradišar 2002). Pojmovne mreže bi lahko uporabili tudi kot učno metodo, ker je grupiranje način zapisovanja misli in zato odlično sredstvo spodbujanja ustvarjalnosti (Dryden, Vos 2001: 422). Tudi reorganizacija povezave pojmov v nove strukture ali iskanje novih odnosov med pojmi spodbuja ustvarjalnost učencev.

Slika 2: Primer neizpolnjene hierarhične pojmovne mreže

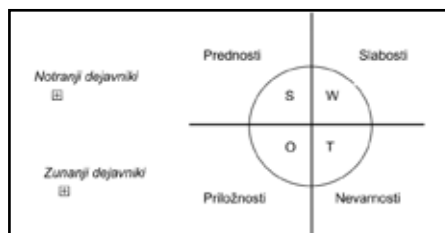
Kot učno metodo bi lahko uporabili tudi diagram Ishikawa ali ribjo kost, ki se uporablja na področju kakovosti dela (slika 3). Diagram s predlagano obliko ribje

kosti (premice, iz katere izhajajo črte navzgor in navzdol) (Pečjak, Gradišar 2002: 204) temelji na vizualni predstavitvi pojmov, ki so lahko različno povezani (npr. vzročno-posledični odnosi, pozitivne in negativne lastnosti, prednosti in pomanjkljivosti ipd.).

Slika 3: Shema Ishikawa diagrama

Za prednosti, pomanjkljivost ali slabosti, priložnosti in nevarnosti lahko uporabimo tudi analizo SWOT (prednosti, slabosti, priložnosti ter nevarnosti – ang. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*) (slika 4).

Slika 4: Predstavitev SWOT analize

Iz matematike bi lahko povzeli znan Vennov diagram (Pečjak, Gradišar 2012: 196–197), s katerim lahko predstavljamo podobnosti in razlike med dvema bitjema, stališčema, osebam, dogodkoma ipd. (Slika 5).

Slika 5: Vennov diagram

Metoda 6 klobukov

De Bono (2009: 68–69) pravi, da je šest »razmišljujočih klobukov« metoda za

izvajanje samo ene vrste razmišljanja naenkrat, ker namesto da bi poskušali narediti vse hkrati, »nosimo« samo en klobuk naenkrat. Kakšen način razmišljanja razvijajo različni klobuki, je opisano na sliki 6.

Barva klobuka:	Vrsta mišljenja
	kontrola, proces, razmislek, nadzor poteka, organizacija ...
	pozitivnost, optimizem, iskanje prednosti ...
	čustva, občutja, intuicija ...
	ustvarjalnost, novost, nove ideje, inoviranje ...
	nevtralna dejstva, objektivnost...
	negativnost, črnogledost, iskanje nevarnosti ...

Slika 6: Šest razmišljujočih klobukov in njihove vloge razvijanja različnih vrst mišljenja

Metoda vizualizacije

Vizualizacijo pogosto srečamo v povezavi z meditacijo, iskanjem notranjega miru in v povezavi s sproščanjem (Brečko 2002: 95) ter v povezavi s predstavitvijo snovi (Daum 1998: 65). Predstavitev ali upodabljanje sveta v podobah imenuje Trstenjak (1981: 378) »stvariteljska domišljija«, kar pomeni, da je sestavni del vizualizacije tudi domišljija (Bizjak 1996: 111).

Vidne predstave, podobe ali slike lahko aktiviramo na različne načine in z različnimi spodbudami, slišnimi, s pomočjo pripovedovanja, s pomočjo vonja, zvoka, glasbe (Daum 1998: 69), lahko tudi z okusom.

Poleg sprostitve in domišljije, ki sta prisotna pri vizualizaciji, je potrebna tudi koncentracija ali pozornost (Bizjak 1996). Usmerjena pozornost je namreč prvi korak pri učenju (Woolfolk 2002:

198). Tudi zaprte oči, ki se priporočajo za sleditev spodbudam učitelja pri vizualizaciji, so zunanji znak osredotočenosti in pozornosti.

Pri vizualizaciji se aktivira tako spoznavno (kognitivno) kot čustveno (konativno) področje, pa tudi psihomotorično, če je rezultat vizualizacije nek pisni ali likovni izdelek učenca.¹

Ker glasba spodbudno deluje, pa tudi pomirja (Dryden, Vos 2001: 310), pogosto spremlja različne spodbude, ki so prisotne pri vizualizaciji.

Glede na navedene značilnosti bi lahko bila vizualizacija kot učna metoda več prisotna v naši pedagoški praksi pri različnih učnih predmetih, ne le pri slovenščini (npr. Bizjak 1996) ali likovnem pouku.

ZAKLJUČEK

Predstavili smo nekatere učne metode, ki jih lahko uporabimo v šolski praksi za razvijanje ustvarjalnosti učencev in ki jih lahko vključimo v pouk na različnih stopnjah šolanja, pri različnih učnih predmetih in v različnih stopnjah učnega procesa. Nekatere izmed navedenih »ustvarjalnih učnih metod« so poznane tudi v različne druge namene (npr. za razvoj kakovosti, za sproščanje, kot tehnike ustvarjalnega mišljenja ipd.).

Značilnost predstavljenih učnih metod je, da v glavnem spodbujajo različne stile zaznavanja, spoznavanja in učenja učencev, vplivajo pa tudi na celostni razvoj učencev (kognitivno, konativno in psihomotorično področje po Bloomu). Uporabljajo pa se lahko v vseh stopnjah učne ure in tudi na vseh stopnjah šolanja, od vrtca pa do univerze za tretje življenjsko obdobje.

LITERATURA

Bizjak, H. (1996). *Sprostitev in ustvarjalnost v šoli. Pedagogika za tretje tisočletje*. Ljubljana: samozaložba.
 Brečko, D. (2002). *Štirideset sodobnih učnih metod*. Ljubljana: Sofos.
 Cencič, M. (2011a). *Nekatere teme o kakovosti in evalvaciji na pedagoškem*

področju. Koper: Univerzitetna založba Annales.

Cencič, M. (2011b). Nekatere spremembe pouka v družbi znanja in njim odgovarjajoče učne metode. *Didakta* 21/146. 15–19.

Daum, W. (1998). Mišljenje v podobah ali zakaj naj bi snov posredovali v embalaži? V: Mihevc, B., Marentič Požarnik, B. (ur). *Za boljšo kakovost študija. Pogovori o visokošolski didaktiki*. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete in Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko. 65–73.

De Bono, E. (2009). *Naučite svojega otroka misliti*. Maribor: Rotus.

De Bono six thinking hats. <http://hodgedogeminsten.files.wordpress.com/2010/12/six-thinking-hats.jpg> (24.7.2013).

Dryden, G., Vos, J. (2001). *Revolucija učenja. Spremenimo način učenja*. Ljubljana: EDUCY.

Godinho, S., Wilson, J. (2008). *Ali je to vprašanje? Strategije postavljanja in spodbujanja vprašanj. Preizkušeni nasveti in zamisli za učinkovito poučevanje*. Ljubljana: Rokus Klett.

Horvat, Barbara (2009). O učni metodi, doživljanju in izkustvu pri igri vlog, "metodi izkustvenega učenja". *Sodobna pedagogika* 60/5. 132–145.

Ivanuš Grmek, M., Javornik Krečič, M. (2011). *Osnove didaktike*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Lefever, M. D. (2004). *Creative Teaching Methods. Be an Effective Christian Teacher*. Paris, Ontario: David C. Cook.

Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.

Nakrst, L. (2010). Didaktični pristop pripovedovanje zgodb (Storyline). *Razredni pouk* 12/2. 32–35.

Niehl, F. W., Thömmes, A. (2004). *212 metod za pouk verskih in etičnih vsebin*. Maribor: Slomškova založba.

Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Rodari, G. (1996). *Srečanje z domišljijo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ščuka, V. (2008). *Šolar na poti do sebe*. Oblikovanje osebnosti. Priročnik za učitelje in starše. Radovljica: Didakta.

Tomič, A. (2000). *Izbrana poglavja iz didaktike*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.

Woolfolk, A. (2002). *Pedagoška psihologija*. Ljubljana: Educy.

¹ Navodila za izvajanje vizualizacije lahko dobimo bodisi na kakšni spletni strani ali v različnih publikacijah (npr. Bizjak 1996, Brečko 2002, Trojar Jan, Orel 2004) (op. a.).